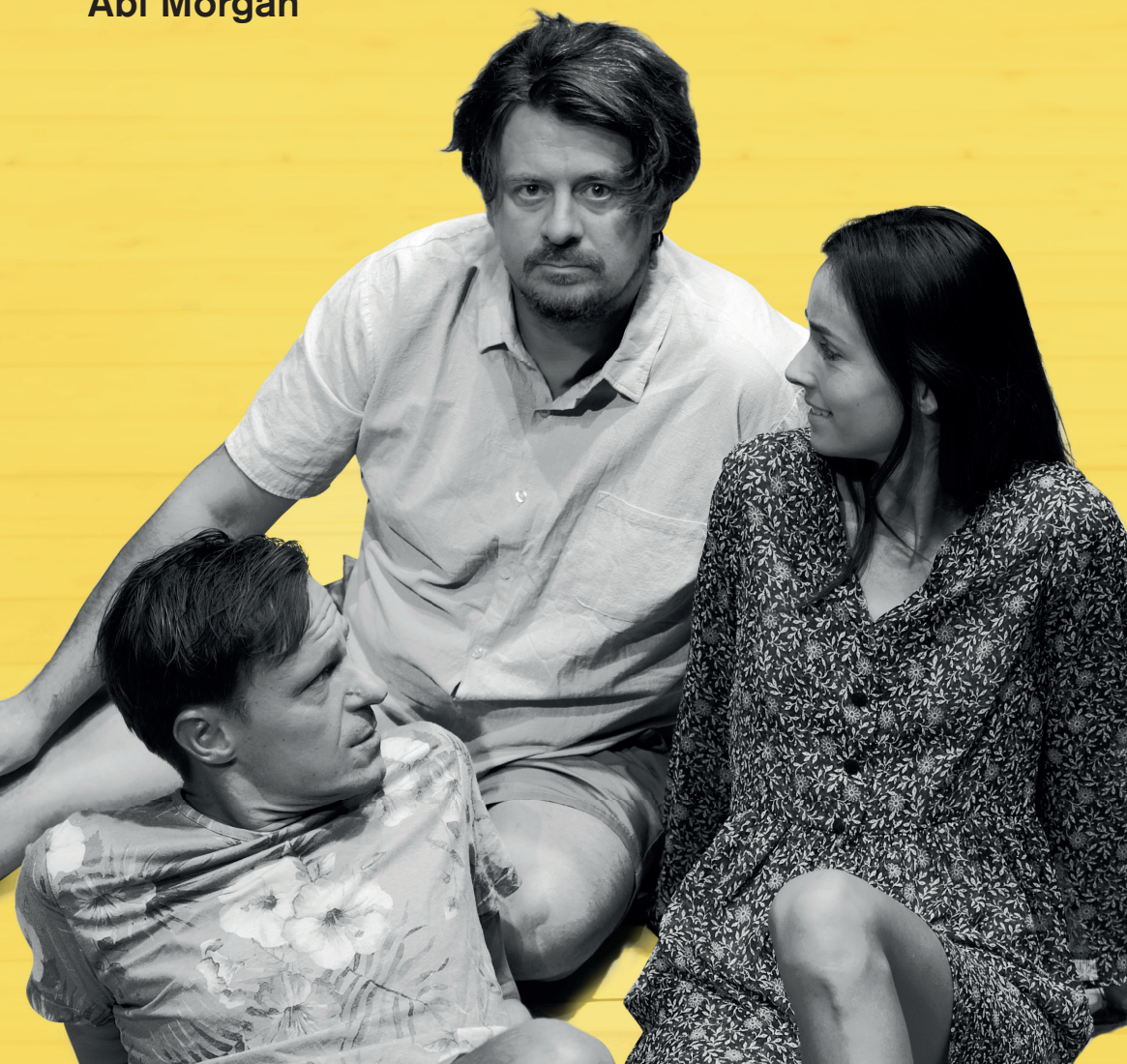

Pikse jäljed

Abi Morgan

Abi Morgan

Pikse jäljed

LAVASTAJA

Karl Koppelmaa

TÖLKIIJA

Pirjo Jonas

KUNSTNIK

Kristjan Suits

VALGUSKUJUNDAJA

Mairon Tovstik

MUUSIKALINE KUJUNDAJA

Elari Ennok

VIDEOKUJUNDAJA

Margo Siimon

INSPITSIENT

Kiiri Tamm

VALGUSMEISTER

Mairon Tovstik

HELIMEISTER

Elari Ennok või Lauri Lüdimois

VIDEOMEISTER

Elari Ennok või Margo Siimon

GRIMEERIJA

Ülle Konovalov

KOSTÜMEERIJA

Liia Prants

LAVAMEISTER

Denis Suits

Esietendus 12. oktoobril 2024
Ugala teatri väikeses saalis

LOOMINGULINE JUHT

Liis Aedmaa

TEATRIJUHT

Garmen Tabor

Osades

TOM
Tanel Ingi

ALEX
Janek Vadi

EMMA
Klaudia Tiitsmaa

Abi Morgan. Foto: Ruth Crafer / Irish Independent

Abi Morgan (1968) on tunnustatud briti näitekirjanik ja stsenaarist. Tema tuntumad filmistsenaariumid on „Brick Lane“ (2007), „Shame“ (2011), „Iron Lady“ (2011) ja „Suffragette“ (2015). Kuulsaimad seriaalid on „The Hour“ (2011–2012), „River“ (2015), ka ETVs näidatud „The Split“ (2018–2022) ja Netflixi lühisari „Eric“ (2024). Tema elu suurimast katsumusest räägib memuaarteos „This Is Not a Pity Memoir“ (2022).

Ugala publikule on Abi Morgan eelkõige tuntud kui suurt publikumenu nautinud lavastuse „Lovesong“ (2011, Ugala 2014) autor. Ta on võitnud kuus BAFTAt (Briti Filmi- ja Telekunsti Akadeemia auhind), aastal 2018 pälvis ta Briti Impeeriumi Ordu ohvitseri aunimetuse teenete eest teatris ja stsenaaristikas. Morgan on oma intervjuudes alati teravmeelne, kuid elu keerdkäikude suhtes lugupidav. Suurema tuntuse kirjanikuna pälvis ta alles pärast kolmekümnendat eluaastat. Oma töö olulisuse on ta kokku võtnud sõnadega: „Kui sa jutustad lugusid, lood sideme iseendaga, teiste inimeste ja maailmaga.“

„Me jutustame lugusid selleks, et korrastada elusolemise kogemust“

Vastab lavastaja
Karl Koppelmaa

*Karl Koppelmaaga vestles
11. septembril 2024
dramaturg Tõnis Parksepp*

Alustaks kaugemalt. Oled maininud, et Abi Morgani „Pikse jälgedel“ on teatud temaatilisi sarnasusi Sinu eelmise lavastusega „Tramm nimega Iha“ (Ugala 2023). Mis lugu Sa seekord tahad lavastajana vaatajatele pakkuda?

No see ei ole mu enda mõte, aga minu arvates peaks teater ikkagi olema koht, kus me anname inimestele mingisuguse lootuse. Muidugi ei tähenda see, et peaksime seal kogu aeg rääkima optimistlikke lugusid. Isegi kui me näitame selliseid jubedusi nagu „Trammis nimega Iha“, siis on seal ikkagi potentiaali mingisugusele katarsisele või puhastusele. Inimene saab saalist väljudes kas või mõelda – jumal tänatud, et minu elu selline ei ole. Eestis on teater justkui kiriku eest. Aga see ei tähenda, et peaks rääkima kirikule kohaseid lugusid. Kuid see on võib-olla liiga kauge teema. Viimasel ajal paelub mind, kuidas me suhtume nendesse inimestesse, kes on teistsugused. Siin loos on sarnaselt „Trammiga“ raske öelda, kes on peategelane ja miks ta on teistsugune. Kuidas teised temasse suhtuvad ja kuidas peaks teda hoidma. Teisalt olen ma väga individualismi usku. Mind huvitavad tegelased, kes julgevad teha asju oma moodi. See ei tähenda tingimata, et nad oleksid ühiskonna vastu või sooviksid seda tühistada, vaid neil ei ole seda süsteemi vaja. Nende tegevus mõnes mõttes parandab seda.

Mida Sa materjali valides esimesena märkad? Teemat või tegelasi?

Kui esimest korda mingit materjali loen, otsin sealt tegelast, kes taotleb oma lugu. Muidugi on ka teema oluline, aga

ma loen materjale nagu lavastaja ja püüan hinnata, kas seal on midagi näitlejal mängida. Millised on alltekstid, kas tegelastevahelised suhted on huvitavad – need on esimesed asjad, mida hindan. Sama on ka mu enda kirjutatu puhul. Ma proovin kirjutada niimoodi, et seal oleks, mille pealt mängida.

Sa ütlesid, et Sa oled individualismi usku ja otsid teatud tüüpi tegelasi. Kuidas Sa „Pikse jälgede“ tegelasi näed? Kes nad on?

Siin on kaks täiskasvanud meest, kelle vaheline suhe on justkui isa-poja suhe. Üks on ühiskonna mõttes talitaja ja teine on talitav. Ühe poolt tulevad ühiskondlikud moraali- ja käitumishinnangud, teine üritab omakorda nende juhistega kohaneda või nende vastu mässata. Kolmas tegelane Emma sümboliseerib juhist, mis meeste suhtedünaamikasse lisandudes annab sellele uue värvingu ja võimaluse. Originaalis tähistas ka naise nimi, Madeleine, „mälestuste esiletõu-
jat“. Ühesõnaga – naine toob korraga probleemi esile ja on samal ajal selle üheks lahendusvõimaluseks. Meeste vahele jääb minevik, valu ja probleem. Nad ei ole võimelised seda omapäi lahendama. Juhuse tahtel kerkib see kõik pinnale, mingis mõttes nagu *deus ex machina*.

**Algmaterjali lugedes ei olegi täpselt aru saada, kas see tüdruk on päris või mitte? Kas ta on mälestuste esiletõu-
tooja ja nende lahendaja või on ta ise mälestus...**

Eks me oleme otsustanud ühtviisi, aga lavastaja seisukohast ei ole absoluutselt oluline, kuidas vaataja teda tõlgendab.

Autor ei anna mitte mingit taustainfot naise kohta. Ühelt poolt oleks loogiline, et seda avataks, et mehed küsiks tema päritolu ja tausta kohta, aga võib-olla nad tahavadki, et see illusioon säiliks. Eks me otsime inimesena kõikjal sarnasusi. Ka mina näen inimeste vahel seoseid, mida tegelikult ei ole. Kusjuures vahel piisab üksikutest detailidest, nagu prillid või tedretähnid, et pidada kahte inimest sarnaseks.

Seoste tõmbamine on seega individuaalne. Sama on lugude jutustamisega, igaühele pakuvad nad midagi erinevat. Antud loos jutustavad ja loevad peategelased pidevalt üksteisele imetabaseid lugusid.

Küsimus on uskumises. Seal on üks mees, kes nii tahab uskuda, et tegemist on sama naisega. Milleks me räägime oma lugu, kui me seda ise ei usu? Mitte kellelgi teisel ei ole seda vaja peale inimese enda. Jah, antud lavastuses räägivad tegelased imetabaseid lugusid, mis ühelt poolt on eneseiroonilised. Korduvalt osutatakse, et mingi lugu tundub pastakast välja imetuna. Teiselt poolt on see protsess imede otsimine. See on midagi, mida iga inimene püüab leida – elusolemise ime. Elu ise ongi ime. Kui Tom on mingite numbrite ja tõenäosuste peale mõtleval riskianalüütik, kes elab maailmas, kus igal asjal on oma põhjus-tagajärg, siis ometi usub temagi, et sellest veidrikust Alexist, kes justkui ühiskonda

või siia maailma ei sobitu, võib pärast kõiki neid aastaid ikkagi asja saada. Nii ta võtabki sõbra suvepuhkusele kaasa ja proovib kõige lihtsamate ülesannete abil Alexile elamist õpetada.

See on investori kiindumus investeringusse – parem on hoida positsiooni, kui seda kahjumiga maha müüa. Äkki ikkagi turg pöördub ja asja väärtus jälle tõuseb.

Jah, ta ootab seda imet. Nagu krüptoinvestor loodab, et ühel hetkel turg pöördub ja ta saab rikkaks. Mis sellest, et see on statistiliselt ebatõenäoline. Samas Alex usub ja ootab ka imet. Tema mõnes mõttes ootab midagi maailmavälist, mis raputaks. Nagu välk, mis on väga vähetõenäoline, aga mis võib inimest ikkagi tabada.

On asju, mida sa ei saa ette planeerida või oma otsustega kontrollida. Sa pead lootma.

Kui rääkida lootusest ja usust, siis on muidugi ka armastus. Kui Emma küsib, kas ta saab kuidagi aidata, siis Alex teab, mis on õige vastus. Alex soovib armastust, kuid see peab tulema sundimatult. Põhimõtteliselt tähendab see, et kui sina mind armastad, siis on kõik jälle korras. Kõik saab korda küll Vaikse ookeani ääres ja inimestest eemal, aga siiski mitte täielikult väljaspool ühiskonda. Ta tahab näida normaalne, olla nii nagu kõik teised, ent üksi ta seda ei oska.

Kui tegelased räägivad lugusid enda elust ja loevad jutukesi ajalehest, siis mis on see lugu, mida Sina inimesena teistele räägid? Mis lugu jutustad enda sõpradele?

Ma alustaksin sellest, miks me üldse lugusid räägime. Me jutustame lugusid selleks, et korastada elusolemise kogemust. See on kogu loo puänt. Mis lugu mina räägin? Ma üritan rääkida endale või teistele lugu... et ma olen hea inimene. Või täpsemalt, et ma pingutan, olemaks hea inimene. Näiteks abikaasa, sõber, kolleeg ja lavastaja. Pingutan, et olla inimlik, kompetentne ja teiste jaoks olemas. Ilma teisteta ei ole nagu olemisel eriti mõtet. Muidugi saaks küsida, mida tähendab „hea“? See on sügavalt isiklik moraalne kompass ega pruugi teiste jaoks kehtida. Teistele püüan ma sisendada, et ära muretse, ole sina ise. Mis muidugi ei tähenda, et vahepeal ei peaks astuma kellelegi varba peale. Alati on valikumoment, kus saab mingit suhet kinnistada või seda ära lõhkuda. Sa kas kohkud ära või astud teise inimese poole. Selles mõttes me mitte ainult ei motiveeri oma lugudega teisi, vaid jagame nende kaudu ka enda hirme ja haavatavust. Kui sa tahad, et teine inimene jääks sinu ellu, pead olema avatud.

Selle kõrval tuleb muidugi aru saada, milline käitumine on autentne. Kas inimene on (ala)

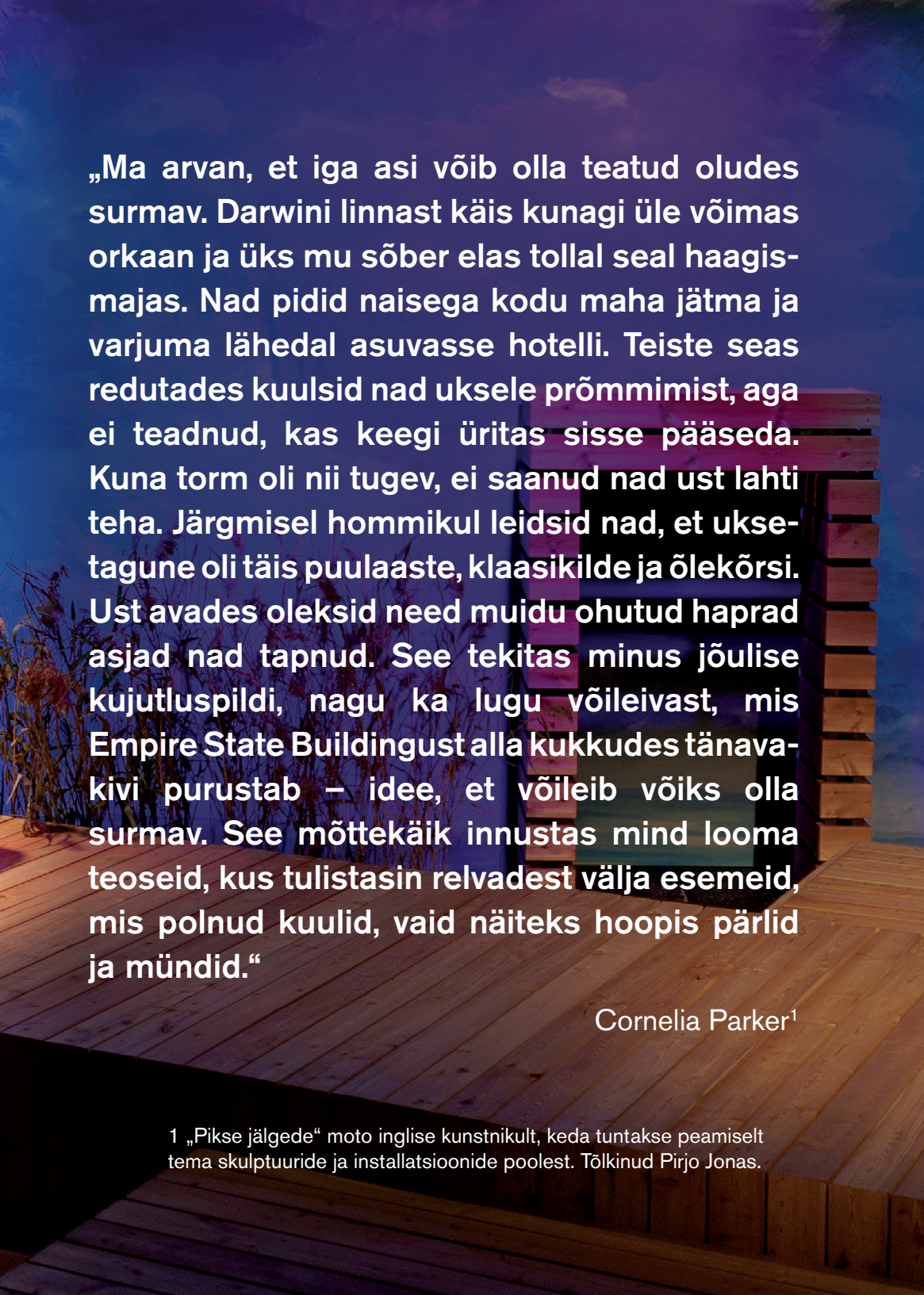
teadlikult manipulatiivne või on ka tema sinu suhtes päriselt siiras ja avatud...

Suhetes võiks olla olemas kantilik printsiip, et inimene ei ole vahend, vaid eesmärk. See tähendab, et mina ei tohiks suhtuda sinusse kui vahendisse ja vastupidi. Tuleb osata seista oma inimväärikuse eest.

Aga vahel me lihtsalt ei oska seda.

Selle kaudu me tegelikult jõuamegi Morgani näidendini tagasi. Ka nendel tegelastel on oma vead. Alex näeb Emmas vahendit enda isiklikuks õnneks, mitte eesmärki – kui sina mind armastad, on mul kõik hästi. See on midagi, mis aktiveerib mängu ja teeb selle loo üldinimlikuks. Seetõttu ei olegi halb mõte otsida materjalist mängupotentsiaali. Sealt jõuab paratamatult sisuliste ja üldfilosoofiliste küsimusteni, millised üldse on need inimestevahelised suhted. Ja paraku tähendab see, et kuigi meil on soov elada kõigile kaasa, siis iga hästi loodud tegelane on oma loomult ambivalentne – üheselt ei hea ega halb. Tehnoloogia arenedes on tänapäeval imesid justkui vähemaks jäänud. Samas peituvad tõelised imed alati inimestevahelistes suhetes. See on meie vajadus teise järele.

„Ma arvan, et iga asi võib olla teatud oludes surmav. Darwini linnast käis kunagi üle võimas orkaan ja üks mu sõber elas tollal seal haagismajas. Nad pidid naisega kodu maha jätma ja varjuma lähedal asuvasse hotelli. Teiste seas redutades kuulsid nad uksele prõmmimist, aga ei teadnud, kas keegi üritas sisse pääseda. Kuna torm oli nii tugev, ei saanud nad ust lahti teha. Järgmisel hommikul leidsid nad, et ukse tagune oli täis puulaaste, klaasikilde ja õlekõrsi. Ust avades oleksid need muidu ohutud haprad asjad nad tapnud. See tekitas minus jõulise kujutluspildi, nagu ka lugu võileivast, mis Empire State Buildingust alla kukkudes tänava- kivi purustab – idee, et võileib võiks olla surmav. See mõttekäik innustas mind looma teoseid, kus tulistasin relvadest välja esemeid, mis polnud kuulid, vaid näiteks hoopis pärlid ja mündid.“

Cornelia Parker¹

¹ „Pikse jälgede“ moto inglise kunstnikult, keda tuntakse peamiselt tema skulptuuride ja installatsioonide poolest. Tõlkinud Pirjo Jonas.

Mälust ja mäletamisest

Iga meelepidamise akti puhul on olulised kolm komponenti: informatsiooni salvestamine, selle ammutamine ja säilitamine. Igasuguse materjali meeldejätmist mõjutab kordamine, informatsiooni organiseeritus ja loodavad seosed, samuti salvestamise situatsioon. Palju tegevusi (näiteks rattasõit, kõnelemine, lugemis- või kirjutamisoskus jms) saab selgeks harjutamise kaudu. Kuid harjutamine ei tähenda ainult asjade ühekordset mehhaanilist kordamist, vaid peab olema ajas hajutatud nii, et õpitav salvestuks inimese pikaaegsesse mällu. Sama oluline on informatsiooni organiseeritus. Lauseid, millel on mõte, on kergem meelde jätta kui neid, mille sõnad ei moodusta ühtset tähendusvälja. Sealhulgas on pikema infohulga töötlemisel oluline jagada see väiksemateks ühikuteks ning oskus luua uue ja vana vahele isiklik seos. Läbi aegade üks maailma juhtivamaid mälupeedlasi, eestlane Endel Tulving on selle kokku võtnud sõnadega: „Iga sündmus või fakt jäetakse meelde iseloomulikul viisil sõltuvalt sellest, milline oli vaimne tegevus meeldejätmise ajal. See, kuidas mingit objekti meelde jäeti, sõltub nii sellest, milline on objekt ise, kui sellest, kuidas objekti mõisteti.“ („Mälu“. Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 70). Seda salvestamise protsessi ennast nimetatakse kodeerimiseks ja sellel võib olla mälujälje tekitamiseks erinevaid sügavusastmeid.

Mälust informatsiooni ammutamist saab mõtestada paraku kaudselt. Selle mõistmiseks on oluline situatsioon: mis tingimustel on mingi materjal omandatud, mis ajendab mingit konkreetset mälujälge meenutama ja milline on kogu protsessi juures inimese käitumine (vt „Mälu“, lk 80). Meenutamine on teadvustatud tegevus, kus säilitatav ja seda mälust esiletoov ajend saavad kokku: „Mälust ammutamine algab alati mingist ajendist: tajust, mõttest või küsimusest. Kõike, mis seda tingib, kutsutakse kas ammutamise informatsiooniks või ammutamise ajenditeks [...]. Ajendite ja salvestatud teadmise vastasmõju tekitab mingi nähtuse või sündmuse meenutamise.“ („Mälu“, lk 81). Põhjuseid, miks mingi konkreetne pilt, situatsioon, taju või sõna õige salvestuse mälust esile toob, on mitmeid. Esiteks on selleks kahe nähtuse vaheline väline või tajutav sarnasus. Näiteks teatud välised elemendid (riietus, juuksevärv, lõhn jms) võivad esile tuua mälestuse mingist inimesest. Teiseks võib olla ka sarnane asjade meeldejätmise viis (ehk kodeerimine). Näiteks kontekst. Kui homonüüm „tint“ panna konteksti, mis räägib trükikojast ja seal kasutatavatest vahenditest, siis on lugejal raske kohe meenutada, et antud sõna võib tähendada ka kala.

Mälujälgede säilitamist ja unustamist mõjutavad mitu asjaolu. Unustamise võib esile kutsuda informatsiooni väär või ebaadekvaatne talletamine, mälujälje kustumine või õigete ajendite puudumine, sh nende ümbertõlgendamine. See tähendab, et mäletamine ei ole

ajas püsiv nähtus ja seda mõjutab n-ö unustamisköver: „Me jätame meelde ja unustame uute tuttavate nimesid, poes-käike, asju, mida me ostame, filme, mida me näeme, uudiseid, mida kuuleme või loeme, õnnetusi, mille tunnistajaks me juhtume olema, kavatsusi võtta rohtu või kellelegi helistada ning lisaks palju muid igapäevaseid asju.“ („Mälu“, lk 98) Inimene ei salvesta teatud infot pikaaegsesse mällu, mingite asjade puhul ei osata luua piisavalt seoseid või ajendeid, sest uut infot tuleb liiga palju peale – ja mõningatel juhtudel mäletatakse asju (vähemalt osaliselt) valesti. Seega ei ole mälu midagi püsivat. Uue materjali tulekuga tõrjutakse vana mälestus välja ning varasema mälujälje vigadest lähtuvalt võidakse ka uut informatsiooni valesti salvestada. Mäletamise mõistmiseks on oluline mõista ka nähtust nimega „mäluviga“ (vt „Mälu“, lk 99). See põhineb kahel ajendil. Esiteks kipume me kaht ajalisel lähedast ja sarnast sündmust omavahel siduma. Mälus võivad kokku sulanduda näiteks kaks järjestikust eksamit, koosolekut, sünnipäeva jms. Teiseks kipume igasugusel salvestusel tekkinud lünki täitma endale loomupäraste (üld)tead- mistega. Mäletamata täpseid sõnu, mida sõber mingis konkreetsetes olukor- ras ütles, võib need asendada väljen- ditega, mida ta on korduvalt varemgi kasutanud jne. Seetõttu pole ka ime, et ühel suvepuhkusel võib kahe sõbra mälestusi raputada tardumusest üles üks noor naine, kes on justkui sarnane kellegagi, keda nad on varem näinud, aga samas midagi nii iseomast ja uut.

LAVASTUSALA JUHT

Siim Saarsen

KOSTÜÜMIALA JUHT

Lily Kraav

GRIMMIALA JUHT

Merle Liinsoo

TEHNIKAJUHT

Margo Siimon

LAVATEHNILINE JUHT

Andre Kõiv

KUNSTNIKUD-DEKORAATORID

Taimi Põlme ja Eve Komissarov

KOSTÜÜMIMEISTRID

Lily Kraav, Viive Tõlpus ja Irma Orpana

PUUTÖÖMEISTRID

Peeter Raska ja Riho Otsma

METALLITÖÖDE MEISTER

Jüri Ignatenko

FINANTSJUHT

Helle Konts

HALDUSJUHT

Kaido Kivipõld

TEENINDUSJUHT

Marii Ingrid Saaremäe

PERSONALIJUHT

Eve Põldsaar

TURUNDUS- JA

AVALIKE SUHETE JUHT

Annika Vihmann

KORRALDUSJUHT

Elena Aulis

MÜÜGIJUHT

Mari Hubel

TRUPIJUHT

Karl Kena

DRAMATURG

Tõnis Parksepp

MUUSIKAJUHT

Peeter Konovalov

KAVALEHE KOOSTASID

**Tõnis Parksepp,
Karl Koppelmaa**

KAVALEHE KEELETOIMETAJA

Anu Nurk

KAVALEHE FOTOD TEGI

Elena Aulis

KAVALEHE JA PLAKATI KUJUNDAS

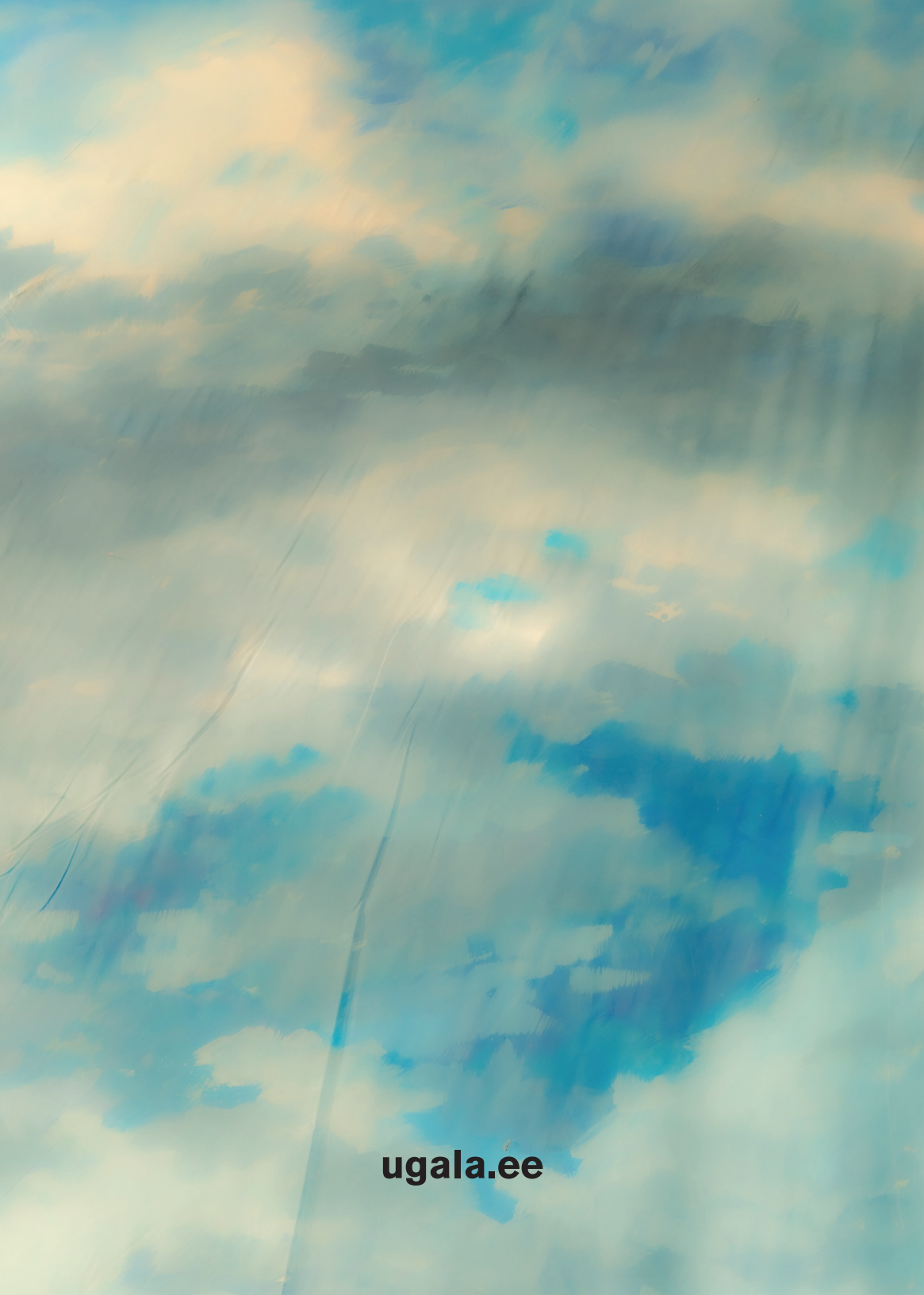
Kärt Rumvolt

TRUPP JA TEATER TÄNAVAD

Mulgikontsert

UGALA TEATRIT TOETAVAD

**Kultuuriministeerium, Eesti Etendusasutuste Liit, Viljandi linn,
Prike, Puidukoda, MyFitness ja Viljandi Veevärk**

ugala.ee